

ריסוק איברים (חולין נא)

גליון 499

אחת מן הטריפות המוזכרות במשנה בריש פרק אלו טריפות (דף מב.) היא נפלה מן הגג, שאז יש חשש שנתרסקו איבריה. ובדף נא: א"ר יהודה אמר רב עמדה אינה צריכה מעת לעת, בדיקה ודאי בעיא. הלכה אינה צריכה בדיקה. רב חייא בר אשי אמר אחת זו ואחת זו צריכה בדיקה.

ופירש"י עמדה, אמתניתין קאי שנפלה מן הגג, ועמדה ולא הלכה אינה צריכה שהייה מעת לעת. אבל בדיקה בעיא בחוט השדרה ובשבירת רוב עצמות ובעקירת חוליא. והיכא דלא עמדה אפילו בדקנוה ונמצאת שלמה טריפה משום החבט שנתפרקו פרקיה וחוליותיה. ואם הלכה אפילו בדיקה לא בעיא.

מבואר דבנפלה צריכים לחכות מעת לעת, ואם עדיין חיה אפשר לשחוט ולבדוק אותה. ואם עבר ושחט תוך מעת לעת לא מועיל לבדוק אותה אח"כ והיא אסורה. ואם עמדה א"צ שהייה מעת לעת אבל חייב לבדוק אחר השחיטה. ואם הלכה גם בדיקה אינה צריכה (לפי רב).

והקשה הר"ן (דף יד: לדפי הרי"ף) אמאי לא מהניא נמי (בדיקה) קודם שהייה. י"ל דבנפילה חיישינן לתרתי, חדא לריסוק איברים ודבר זה אינו ניכר בבדיקה כלל, שאע"פ שלא נשתנו איבריה ולא נפסד מראיתה חוששין שמא מחמת הנפילה נתרסקו אע"פ שאינו ניכר, ואיכא למיחש בה שמא נקרעו איבריה או נפסקו, ודבר זה אפשר לעמוד עליו בבדיקה. וכל ששהתה מעל"ע או שעמדה יצאנו מחשש ריסוק איברים דקים להו לרבנן דכל שנתרסקו איבריה אינה עומדת ואינה שוהה. מיהו אכתי איכא למיחש שמא נקרעו איבריה או נפסקו, ומש"ה בעיא בדיקה. ולפי שיטה זו א"צ לבדוק אא"כ נפסקו איבריה או נקרעו אבל ריסוק איברים אין לו ענין בבדיקה כלל.

אבל הר"ם במז"ל כתב בפ"ט מהל' שחיטה שצריך לבדוק ג"כ אם נתרסקו איבריה כלומר אם נשתנה מראיתו ואפילו באותן איברים שאם ניקבו או נטלה כשרה אם נשתנו מראיתו טריפה לפי שריסוקו מכאיב יותר מנטילתו ונקיבתו. ולפי"ז בשני דרכים בודקין אותה אם נקרע או נפסק וכו' ואם נשתנה וכו'. וכ"ת כיון שהריסוק הוא דבר שאפשר לעמוד עליו בבדיקה, כי לא שהתה נמי אמאי לא סגי בבדיקה. י"ל לפי שאין הריסוק ניכר לאלתר עד שתשהה מעת לעת שאז כל אבר שיש בה מרוסק תפסד צורתו ויתגלה בהיתיתיה. וכן תירץ הרשב"א (תורת הבית שער ג, דף מח.) דכל שנפלה ולא שהתה ולא עמדה חוששין שמא נתרסקו איברים ולא נתחזק טבעה להראות ולגלות שינוי הריסוק אבל אם לאחר ששהתה או לאחר שעמדה כבר חזר הטבע לאיתנו קצת ואם יש הפסד וריסוק איברים יתגלה ויראה.

נחלקו הראשונים אם יש בדיקה לריסוק רק שא"א לראות עד שיעבור מעת לעת או שאין בכלל בדיקה לריסוק, וכל הבדיקה לאחר מעל"ע היא לשאר טריפות.

והנה במשנה בריש פרקין (דף מב.) כתב רש"י נפלה מן הגג, ושחטה מיד טריפה אף על פי שאין שבר נראה בה חוששין שנתרסקו ונתפרקו אבריה. ואין טעם בטריפות שהלכה למשה מסיני הן. ובגמרא אמר שאם שהתה מעת לעת ושחטה כשרה ואע"פ שלא עמדה.

וצ"ב מדוע כתב רש"י כאן בנפולה שאין טעם בטריפות, שהלכה למשה מסיני הן, דמאי שנא דכתב כן בטריפה זו ולא בשאר טריפות.

וברשב"א הנ"ל הביא את דברי רש"י על קושייתו למה צריך להמתין לבדוק עד מעת לעת, פירש"י ז"ל שהיא הלל"מ ואין טעם נודע לכל הטרפות. משמע מהרשב"א שלמד ברש"י, שרש"י בא לתרץ קושיא זו אמאי לא מהני בדיקה תוך מעת לעת, ותירץ דהוי הלכה בלי טעם שתוך מעת לעת הוי טריפה בכל אופן.

ובשו"ת בית הלוי (ח"ב סי' לא) הביא את דברי הרשב"א ושהרשב"א הביא את רש"י כי הרשב"א למד שלרש"י הוקשה קושייתו אמאי לא מהני בדיקה תוך מעת לעת וס"ל דמה שניכר אחר מעל"ע מסתמא ניכר

גם תוך מעל"ע. ועל זה תירץ רש"י דאין טעם לטריפות ותוך מעל"ע טריפה מהלל"מ אע"ג דבדקוהו ולא נמצא בו שום ריעותא.

ואח"כ כתב הביה"ל דלא היתה כוונת רש"י במשנה ליישב את קושיית הרשב"א אלא דהרשב"א ר"ל דלפי מה שכתב רש"י מיושבת קושייתו. וביאר דהרשב"א הרי ס"ל דבשהתה מעל"ע שצריכה בדיקה היינו בדיקה שלא נתרסקו איבריה, ומוכרח דגם טרפות זו דריסוק איברים ניכר ומהני לה בדיקה, ומשו"ה הוקשה לו דיהיה מהני בדיקה גם תוך מעל"ע. ועל פי מה שכתב רש"י דהוי כהלכה מסיני בלי טעם אין קושיא. אבל הרא"ה (בבדק הבית) חלק עליו וכתב דריסוק הוא דבר שאינו ניכר כלל ולא מהני ליה בדיקה, ובשהתה מעל"ע כבר יצאה מספק ריסוק דמרוסקת אינו חי יותר ממעל"ע, והבדיקה שאח"כ הוא רק שמא על ידי נפילתה נתחדש אחד משארי י"ח טריפות, קרועה או נקובה. ולזה הוא דמהני הבדיקה. ולפי"ז לא קשה כלל קושיית הרשב"א. ודעת רש"י כהרא"ה, והוכיח כן מרש"י בס' ביצה (דף לד.) וכן בחולין נא: (בד"ה אבל) דהבדיקה היא לשארי טריפות. עיי"ש בבית הלוי להמשך דבריו.

בספר לב אריה ביאר את דברי רש"י באופן אחר, דכתב להסתפק בהך טריפה דנפולה שהיא מחמת שחוששין שמא נתרסקו איבריו, האם הוא טריפה ודאית או רק טריפה מספק. והביא שהפרי מגדים נסתפק בזה והביא בשם הלבוש דהוי טריפה ודאי דאורי'. וכתב בלב אריה דנראה לו דהאי טריפה דנפילה היא ודאי טריפה למרות שהוא רק ספק דלמא נתרסקו אבריה. ועל זה כתב רש"י דהוי הלל"מ. וזהו שהוסיף רש"י שמבואר בגמ' שאם שהתה מותרת, ולמה הוסיף זאת כאן. אלא דבא ליישב דהא קי"ל דבוודאי טריפה לא מהני שהיית י"ב חודש רק לספק טריפה. וא"כ כיון דנפולה הוי טריפה ודאי איך מהני מעל"ע. ועל זה כתב רש"י שבגמ' אמר שאם שהתה מעל"ע כשרה, וזה נכלל במה שכתב שאין טעם בדבר דהוי הלל"מ. וכעין זה כתוב בספר הערוך, וכתב דלפי"ז חלב הבהמה באותה מעל"ע אסור ואפי' ששהתה ונשארה בחיים. ישנו ביאור אחר בדברי רש"י, דבשו"ת דבר שמואל (סי' ע) כתב דרק אם נפלה נחשב ריסוק אברים ולכן נאמר במשנה נפלה מן הגג, וזהו ההלל"מ שכתב רש"י שאין בו טעם.

ולכאורה נראה לפרש את דברי רש"י באופן אחר. בכל הטריפות יש איזה נקב או קרע או שחסר או שנשבר, וכאן לא ניכר שום שינוי באיברי הבהמה. ועל זה כתב רש"י שהטרפות הן הלל"מ, והסוג טריפה של ריסוק אברים הוא טרפה למרות שלא רואים עליו שום שבר. ועל זה הוסיף רש"י דא"כ היה מקום לומר שנאסר לעולם כי אם סיבת הטרפות אינה ניכרת מה תועיל בדיקה אח"כ. ועל זה כתב דבגמ' מבואר שאם שהתה כשרה כי כל הדין של ריסוק אברים הוא רק תוך מעל"ע. אבל אם עמדה או שרדה מעל"ע כבר אינה בגדר מרוסקת אלא יש סתם חשש של נקב או קרע, ועל זה מועילה בדיקה. וכמו שכתב הבית הלוי שרש"י ס"ל כהרא"ה שהבדיקה היא משאר טריפות כי עצם הריסוק אינו ניכר.

ולפי"ז י"ל שתוך מעל"ע הוי ודאי טרפה ולאחר מעל"ע מותרת. וכן כתב באמרי בינה (יו"ד הל' טרפות סי' ה) דלאחר מעל"ע החיוב בדיקה הוא רק מדרבנן אלא שדייק מהר"ן שהבדיקה היא מדאורי'. והנה ברש"י במס' ביצה (דף לד.) בד"ה א"ר אלעזר וכו') כתב כי שהתה מעת לעת נמי צריכה בדיקה לאחר שחיטה שמא נשתברו רוב צלעותיה או נשברה השדרה ונפסק החוט שלה או אחד משאר מיני טריפות. ושהייה דמעת לעת אצטריך דאי לא שהתה אע"פ שבדקה ולא מצא סימן טריפות טריפה, שזו היא אחת מי"ח טריפות ונקרא ריסוקי אברים שאיבריה מתפרקין כולן ואע"פ שאין רושם ניכר בה. וזהו סימנה אם שהתה מעת לעת בידוע שלא נתרסקו איבריה דקים להו לרבנן מסיני דריסוק איברים אינה חיה מעת לעת אבל שאר מיני טריפה חיה כל שנים עשר חודש, עכ"ל.

כאן כתב רש"י להדיא שזו היא אחת מי"ח טרפות והיינו מסיני שהיא טרפה אע"פ שאין רושם ניכר בה. וא"כ י"ל שזהו מה שכתב גם בסוגיין דהיא טרפה למרות שלא ניכר שום שבר. ושם גם הוסיף דאם שהתה בידוע שלא נתרסקו איבריה דקים להו לרבנן מסיני דאם שהתה היא כשרה, והן הן הדברים שכתב בסוגיין לאחר שכתב שהיא הלכה בלי טעם, דאמרינן בגמ' שאם שהתה כשרה, דכאן זה שונה משאר טריפות ולא בעינן י"ב חודש, דלאחר מעת לעת אינה מרוסקת, וגם זה מסיני.